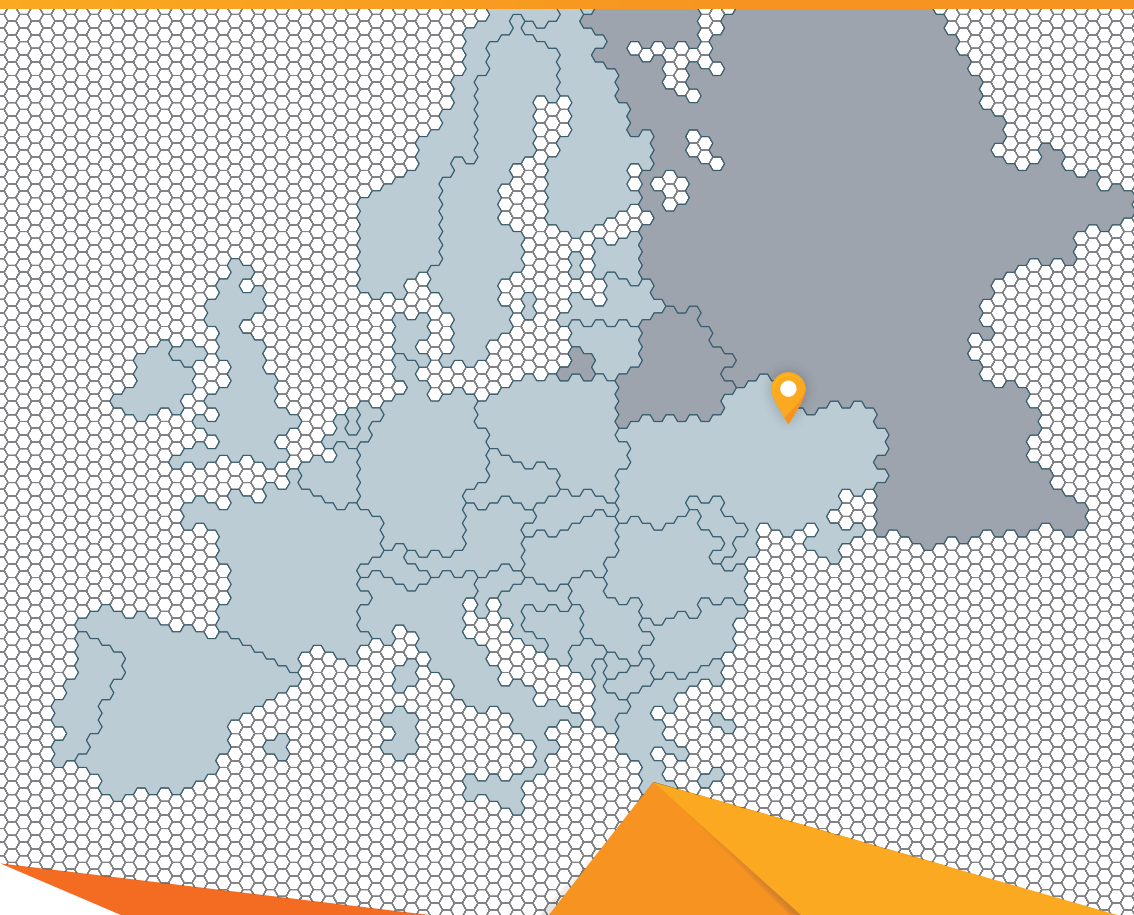

СТРАТЕГІЯ

ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА 2022-2024 РОКИ

версія
2.0

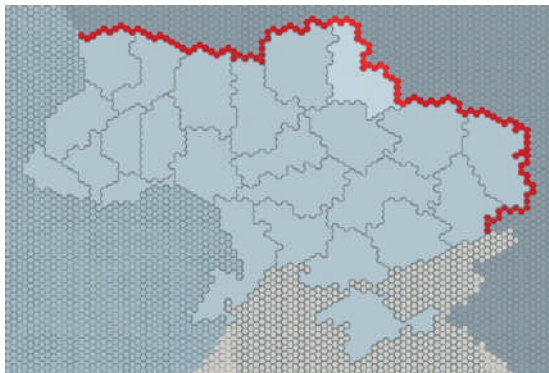

ЗМІСТ

Вступ.....	1
1. Сценарії розвитку області.....	3
1.1. Дані сценарного аналізу.....	3
1.2. Опис сценаріїв розвитку.....	9
2. Стратегічне бачення.....	15
3. Каталог проєктних ідей.....	18

Вступ

Незважаючи на відступ агресора із Сумської області, війна триває. Сумщина має найбільший кордон з росією, отже метою є формування нових підходів та сценаріїв розвитку територій, створення сучасної філософії життя в прикордонні. Рівень соціально-економічного розвитку визначатиме як подальший перебіг воєнних дій, так і спроможність нашої держави успішно відбудуватися після їх закінчення.

Виходячи з цього, розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації – керівника обласної військової адміністрації від 10.05.2022 № 141-ОД утворено Раду з відновлення та розвитку економіки Сумської області, до складу якої увійшли представники Сумської обласної військової адміністрації, Сумської обласної ради, керівники підприємств, установ та організацій області, закладів вищої освіти, Агенції регіонального розвитку Сумської області, експерти регіонального розвитку.

Головним завданням Ради з відновлення та розвитку економіки Сумської області є розроблення стратегічного документа на середньостроковий період, який містить каталог проєктних ідей у розрізі 5 пріоритетних напрямів:

що направлені на відновлення та розвиток економіки у воєнний та післявоєнний період, зокрема відновлення та розбудову транспортної, виробничої, соціальної інфраструктури, інфраструктури енергетики та зв'язку, подолання безробіття, а також забезпечення гідного рівня життя населення області.

Результатом роботи зазначеної Ради стало формування Стратегії відновлення та розвитку економіки Сумської області на 2022-2024 роки (далі – Стратегія), яка розроблена з урахуванням результатів, досягнутих при реалізації попередніх стратегічних документів державного та регіонального значення, що відповідають сьгоднішнім реаліям.

Зазначений документ містить аналіз сценаріїв розвитку області, які визначають бачення можливостей та результати майбутнього Сумщини. Також сформовано каталог проєктних ідей, що буде реалізовуватися територіальними громадами області за підтримки центральних органів державної влади та міжнародних партнерів.

Усвідомлюємо, що наявна кризова ситуація в Україні призводить до того, що Сумщина змушена розбудовувати свій соціально-економічний потенціал в умовах невизначеності. Документ враховує ключові загрози, а також застосовуються власні унікальні можливості, які є в області або з'явилися за цей період.

Дана Стратегія є, у тому числі, програмою антикризових проєктів, що спрямовані на відновлення та подальший сталий розвиток Сумщини в середньостроковій перспективі.

У червні 2023 року Стратегію актуалізовано з врахуванням поточної ситуації, що склалася у 2022-2023 роках, внутрішніх та зовнішніх факторів, а також наявних механізмів та інструментів, що запроваджені в державі для ліквідації наслідків повномасштабної війни та пришвидшення відновлення економіки.

У Стратегії враховано Цілі сталого розвитку, що були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році, а також документи Європейського Союзу у сфері регіональної політики.

1. Сценарії розвитку області

1.1. Дані сценарного аналізу

Сумська область розташована на північному сході України. Межує із Брянською, Курською та Білгородською областями російської федерації.

Адміністративно-територіальний устрій області представлений 5 районами (Шосткинський, Сумський, Охтирський, Роменський, Конотопський), до складу яких входить 51 територіальна громада.

Протяжність державного кордону Сумської області з російською федерацією є найбільшою серед інших областей України та складає 563,8 кілометра, що обумовлює необхідність формування нових підходів до життя в прикордонні.

Прикордонними територіями є 15 територіальних громад (29% від загальної кількості; 16% населення; 28,7% площі області).

Територія регіону: площа – 23,8 тис. кв. кілометрів; протяжність північ-південь – майже 300 кілометрів, захід-схід – 170 кілометрів; висота над рівнем моря – 246 метрів. Розташований у межах 2 природних зон – Полісся та Лісостеп. Клімат м'який помірно-континентальний. Водні ресурси: 373 річки (протяжністю 5,29 тис. кілометрів), 22 великі озера, 2809 ставків, 40 водосховищ. Регіон забезпечений підземними водними ресурсами достатньою мірою.

Ґрунтовий покрив здатен повністю задовольнити потреби області у виробництві рослинного білка. Загальна площа сільськогосподарських угідь становить 1,7 млн гектарів, у тому числі ріллі – 1,2 млн гектарів.

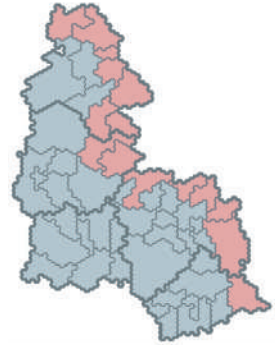
Природно-заповідний фонд Сумської області станом на 01.06.2023 налічує 314 об'єктів загальною площею 179,3 тис. гектарів (7,52% від площі області).

Рослинний світ регіону налічує понад 2,3 тис. видів рослин.

Обліковуються 326 родовищ 22 видів корисних копалин (70 родовищ експлуатуються), зокрема вуглеводневої сировини (27 родовищ розробляються, 3 – підготовлено до промислового освоєння, 3 – розвідуються, 1 – законсервоване): вільного газу – 17,7 млрд куб. метрів, розчиненого у нафті газу – 2,9 млрд куб. метрів, нафти – 14,6 млн тонн, конденсату в газі вільному – 3,1 млн тонн); також наявні родовища торфу (56), сапропелю (55), кам'яної солі (1), кварцитів (2), цегельно-черепичної сировини (106), будівельних пісків (19), скляної сировини (1), крейди (7), сировини для вапнування кислих ґрунтів (1), сірки (1), глини для вогнетривів (2), гіпсу та ангідриту (1), глини тугоплавкої (1), каменю будівельного (1), сировини керамзитової (2), сировини цементної (1), вод питних мінеральних і технічних (35 родовищ (52 ділянки)).

Площа лісів та інших лісовкритих площ становить 465,9 тис. гектарів (19,5% від площі області). Склад порід включає понад 120 видів дерев та кущів.

Найбільш розвинуті міста зі значною чисельністю населення: Суми, Конотоп та Шостка. Великими за територією та чисельністю населення є Сумський, Конотопський, Шосткинський райони.

Місцеві бюджети

За 2022 рік до загального фонду місцевих бюджетів області надійшло 9,8 млрд гривень, що на 18,5% більше, ніж у 2021 році. Загалом позитивний приріст надходжень отримали 35 місцевих бюджетів області, або 61% від їх загальної кількості.

Протягом січня-червня 2023 року до місцевих бюджетів області надійшло майже 5,2 млрд гривень, що на 1,2 млрд гривень, або 29,4% більше, ніж за аналогічний період 2022 року. При цьому по громадах динаміка приросту надходжень коливається від -31,7% до +215,4%. Загалом же позитивний приріст за цей період отримали майже всі громади області.

Зведений план надходжень I півріччя 2023 року виконано на 104,8%, при цьому 48 бюджетів з 57 перевиконали затверджений план січня-червня 2023 року, отримавши понадпланово 254,7 млн гривень.

Освітній та науковий потенціал

В області налічується 721 заклад освіти (225 закладів дошкільної освіти, 362 заклади загальної середньої освіти, 81 заклад позашкільної освіти, 24 заклади професійної (професійно-технічної) освіти, 23 заклади фахової передвищої освіти, 4 заклади вищої освіти, 1 філія закладу вищої освіти, 1 заклад післядипломної педагогічної освіти). Загальний контингент вихованців, учнів та студентів станом на 01.06.2023 – 213,8 тис. осіб. Крім того функціонують 13 наукових установ.

За кордоном перебувають 16,5 тис. здобувачів освіти (10,2% від їх загальної кількості) та 482 педагогічні працівники (2,4% від їх загальної кількості), за межами області – 3,8 тис. здобувачів освіти (2,3%) та 123 педагогічні працівники (0,6%).

Сумський державний університет другий рік поспіль є одним із лідерів серед закладів вищої освіти України та значно покращив позиції в міжнародному рейтингу Times Higher Education (позиція 401-500 у світі). QS World University Rankings – у топ-групі 801-1000 провідних університетів світу, на п'ятій позиції серед українських закладів вищої освіти.

Сумський національний аграрний університет є офіційним партнером міжнародної мережі університетів країн Причорномор'я та Східного Середземномор'я BSEMAN, Вишеградської спілки університетів та Міжнародної партнерської мережі з аграрного менеджменту.

Матеріально-технічна база закладів вищої освіти області, перш за все Сумського державного університету та Сумського національного аграрного університету, дає підґрунтя для поглибленої співпраці виробничих підприємств області з цими установами з метою впровадження інновацій та новітніх технологій. Надалі така співпраця забезпечить упровадження наукових розробок, технологій у виробництво, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, імпортозаміщення продукції, підготовку висококваліфікованих кадрів.

Розвинута мережа матеріально-технічної бази науково-дослідних установ Національної академії аграрних наук України. Національна академія аграрних наук України та Інститут сільського господарства Північного Сходу, Інститут луб'яних культур, Іванівська дослідно-селекційна станція, Сумська дослідна станція садівництва Інституту садівництва сприяють впровадженню у виробництво сільськогосподарської продукції інноваційних розробок.

Промисловий потенціал

На Сумщині серед видів економічної діяльності промисловість здійснює вагомий внесок у розвиток регіону. У структурі випуску товарів та послуг промисловості належить близько 30%, валової доданої вартості – 20%. Основними видами промислової діяльності є виробництво харчових продуктів та напоїв, машинобудування, виробництво хімічних речовин і хімічної продукції тощо. У промисловості задіяно близько 25% від середньооблікової чисельності працівників.

У машинобудівній галузі виробничу діяльність здійснювало 51 підприємство, на виробництві задіяно понад 10 тис. осіб. Частка реалізованої промислової продукції становила у 2022 році 9,8% загального обсягу регіону.

У хімічній промисловості працювало 12 великих і середніх підприємств, частка реалізованої продукції становить 6,5% від загального обсягу по області.

Понад 120 підприємств здійснювали виробничу діяльність у галузі харчової промисловості. У виробництві харчових продуктів та напоїв зайнято 5,8 тис. працюючих (16% від загальної кількості працюючих у переробній промисловості). Частка реалізованої продукції становить 18,8% від загального обсягу по області.

Промисловий комплекс регіону представлений регіональними брендами, які характеризуються багаторічною історією, продукцією високої якості та надійності. Підприємства машинобудівного комплексу виробляють обладнання для нафтової, газової, атомної, хімічної промисловості («СМНВО – Інжиніринг»); поковки зі сталі для виробництва промислового обладнання підприємств (ДП «Завод обважнених бурильних та ведучих труб»); насосне обладнання для нафтогазової галузі, енергетики, агропромислового комплексу, водного господарства (АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш»); продукцію для автомобільної промисловості (ТОВ «Мотордеталь-Конотоп»); техніку для агропромислового комплексу (ТОВ «Завод Кобзаренка») тощо.

Активно працює в області Громадська спілка «Сумський машинобудівний кластер енергетичного обладнання», до складу якого увійшли промислові підприємства машинобудування (АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання – Інжиніринг», АТ «Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш», ДП «Завод обважнених бурильних та ведучих труб», АТ «НВАТ «ВНДІ-компресормаш» Концерну «НІКМАС», ТОВ ЛТД «ТРІЗ», ТОВ «Укрнафтозапчастина», ТОВ «Технохім», ТОВ «ЕМА») та Сумський державний університет в особі ГО «Центр громадських ініціатив «Інтелект Сумщини».

Виробники фармацевтичної продукції виробляють її дотримуючись європейських стандартів та якості (ТОВ «Кусум Фарм», компанія «Фармак»). Має новий розвиток легка промисловість (випуск спецвзуття та спецодягу, натільної та постільної білизни, верхнього одягу тощо), хімічна галузь (виробництво добрив, лакофарбової продукції тощо).

Група компаній АТ «Технологія», ТОВ «Гуала Кложерс Технологія Україна», ТОВ «Гуалапак Україна» – провідні виробники і постачальники упаковки для харчових продуктів і напоїв, фармацевтичної та технічної промисловості. Сучасне обладнання, розроблене і виготовлене провідними компаніями, забезпечує виробництво

упаковки високої якості. Продукція має попит та експортується в більш ніж 60 країн світу на 5 континентах.

Позитивна ділова репутація підприємств Сумщини дозволяє розвивати довгострокові партнерські відносини з компаніями Європи, Північної Америки, Далекого і Близького Сходу, Південно-Східної Азії та іншими.

З початку військової агресії частина підприємств Сумщини постраждала від воєнних дій та були майже повністю зупинені під час тимчасової окупації окремих територій. Вони не в змозі відновити в повному обсязі виробничий процес через порушення логістики (постачання та/чи збуту продукції), складність отримання та виконання експортних контрактів. Поряд з цим всі зусилля направлені на збереження економічного потенціалу області, зокрема шляхом оперативного вирішення проблемних питань підприємств регіону.

Як наслідок, жодне з працюючих підприємств основного кола Сумської області не здійснило суттєвих заходів щодо релокації виробничих потужностей за межі регіону та України. Індекс промислової продукції у 2022 році становив 67,7%, промисловими підприємствами області реалізовано промислової продукції на 51,1 млрд гривень, що становить 83,2% до 2021 року.

У 2023 році спостерігається поступове відновлення роботи промислового комплексу області. На початок червня 2023 року 90% відновили роботу. За оперативною інформацією, індекс промислової продукції за січень-квітень 2023 року становив 111,5% до відповідного періоду 2022 року, промисловими підприємствами області реалізовано промислової продукції на 17,2 млрд гривень. Структура реалізації промислової продукції: підприємства переробної промисловості (виробництво харчових продуктів – 19,7%, легка промисловість – 8,4%, хімічна продукція – 13,4%, металургійне виробництво – 15,1%, машинобудування – 7,7%, інше – 8,9%); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 16,7% тощо.

Спостерігається стійка тенденція до зростання експорту промислової продукції Сумської області. Частка експорту промислової продукції в загальній структурі експорту за 2022 рік становила 44,2% (Китай, Єгипет, Іспанія, Німеччина, Італія, Туреччина, Нідерланди, Румунія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Казахстан, Польща, Індія, Бельгія, Узбекистан тощо).

У I кварталі 2023 року у відновлення, реконструкцію та модернізацію промисловими підприємствами залучено 436,4 млн гривень власних інвестиційних ресурсів підприємств.

Агропромисловий комплекс

Сільське господарство регіону має значний вплив на рівень та якість життя населення. На території області збережено природний та ресурсний потенціал для розвитку агропромислового комплексу.

В області нараховується 392 сільськогосподарські підприємства різних форм власності, понад 170 підприємств харчової та переробної промисловості, зареєстровано 1094 фермерські господарства, 48 сільськогосподарських кооперативів та 123,3 тис. домогосподарств, членам яких надані земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства.

На території області працюють підприємства харчової промисловості, продукція яких відома в інших регіонах України та за кордоном.

ПрАТ «Монделіс Україна» (Тростянецька фабрика) – виробляє продукцію під всесвітньо відомими брендами: «КОРОНА», MILKA, Alpen Gold, «ВЕДМЕДИК «БАРНІ», TUC, Огео. ПАТ «Сумський завод продовольчих товарів» виробляє соняшникову олію, майонез та майонезні соуси, гірчицю, томатну пасту, оцет під ТМ Olіvia, а також пропонує додаткову продукцію з насіння соняшнику (шрот) та надає послуги з переробки сировини. ПрАТ «Лакталіс Суми» виробляє молочну продукцію, зокрема тверді та м'які сири ТМ «Шостка», ТМ «Весела корівка», ТМ «Kіgі». Філія «Сумський молочний завод» виробляє кисломолочну продукцію, сири тверді та масло вершкове ТМ «Добряна»; Сумська сироварня O'BEREG – виробник крафтових сирів та іншої молочної продукція ТМ «O'BEREG».

На Сумщині збережено Лебединську, буру молочну породи корів з генотипом А2, яка утримується в сільськогосподарських підприємствах і домогосподарствах населення області. Молоко А2 є унікальним за своїми властивостями, не викликає алергії та повноцінно засвоюється при споживанні.

У 2022-2023 роках сільськогосподарська продукція та продукти її переробки, вироблені підприємствами Сумщини, експортувались до 17 країн (у 2021 році – 19 країн). Крім того, у 2022 році виробники регіону вперше вийшли на ринки таких країн, як Йорданія, Болгарія, Литва, Угорщина.

До найбільших підприємств-експортерів належать ТДВ «Конотоп м'ясо» (яловичина, субпродукти яловичі), ТОВ «Буринський молокозавод» (молоко сухе), філія «Роменський молочний комбінат» (масло вершкове), ПАТ «Сумський завод продовольчих товарів» (олія соняшникова, шрот соняшниковий), ТОВ «Ханзе Агрі Україна» (пшениця, кукурудза, соя, ріпак).

Сільськогосподарські товаровиробники області спеціалізуються: у галузі рослинництва – вирощування зернових та технічних культур, у галузі тваринництва – виробництво молока та м'яса великої рогатої худоби, свиней, птиці.

Середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у сільському господарстві регіону, становить понад 13,7 тис. осіб, або 10,5% до загальної чисельності штатних працівників галузей економіки області.

У 2022 році сільськогосподарськими підприємствами області вироблено продукції сільського господарства (у постійних цінах 2016 року) на суму 16,2 млрд гривень (72,5% до рівня 2021 року), у тому числі продукції галузі рослинництва – 15,1 млрд гривень (71,9%), галузі тваринництва – 1,1 млрд гривень (80,1%). Індекс сільськогосподарської продукції у підприємствах Сумської області в січні-квітні 2023 року становив 106,8%.

За підсумками 2022 року зібрано зернових та зернобобових культур з площі 537,7 тис. гектарів (97,4% до загальної площі, засіяної у 2021 році), з яких зібрано 3466,1 тис. тонн зерна (в заліковій вазі). При цьому середня урожайність становила 64,5 ц/га, що на 2,9 ц/га вище 2021 року.

Загалом у 2022 році на території області досягнуто рекордного валового виробництва пшениці, а саме 1020,3 тис. тонн (+9,8% до 2021 року). Вироблено рекордний обсяг олійного насіння, який досяг 1220,7 тис. тонн (+20% до 2021 року).

Людський потенціал

Станом на 01.01.2023 чисельність наявного населення становила 1020,5 тис. осіб. Сумщина є регіоном з перевагою міського населення (близько 70%). Статевий склад характеризується перевагою жінок як серед міського, так і сільського населення.

У січні-травні 2023 року регіональною службою зайнятості працевлаштовано 3,3 тис. осіб, у тому числі безробітних – 2,7 тис. осіб.

Станом на 01.06.2023 у структурі зареєстрованих безробітних більшість жінок (76%), за віковими групами: 18% – у віці до 35 років; 27% – від 35 до 44 років; 30% – від 45 до 55 років; 25% – понад 55 років.

Реалізуються програми зайнятості, спрямовані на збереження існуючих робочих місць, розвиток бізнесу та забезпечення зайнятості населення, зокрема:

Сумщина є одним із лідерів в Україні щодо організації суспільно корисних робіт (з вересня 2022 року до цього часу залучено до таких робіт 1,7 тис. осіб та використано 18,5 млн гривень); громадські та інші роботи тимчасового характеру – за січень-травень 2023 року на їх проведення використано 4,5 млн гривень та залучено 560 осіб (2022 рік – 582 особи).

В області в Єдиній інформаційній базі даних внутрішньо переміщених осіб обліковується 84084 особи, з них 21696 дітей, 3387 осіб з інвалідністю, 15369 пенсіонерів. Із облікованих з 24.02.2022 чисельність мешканців Сумської області становить 54 тис. осіб.

Наслідки війни

На кінець червня 2023 року в області зафіксовано понад 5,4 тис. пошкоджених об'єктів, з них повністю зруйновано 427 об'єктів (за попередніми розрахунками, орієнтовна сума для відновлення по зазначеним об'єктам обліковується біля 66 млрд гривень), у тому числі:

- 124 заклади освіти;
- 47 закладів охорони здоров'я;
- 22 заклади соціального захисту;
- 115 закладів культури та спорту;
- 149 об'єктів життєзабезпечення;
- 80 адміністративних будівель;
- 2 центри надання послуг;
- 6 вокзалів;
- 55 промислових підприємств;
- 352 об'єкти мостів та доріг;
- 460 житлових багатоповерхових будинків;
- 2958 приватних садиб;
- 1039 інших (невійськових) об'єктів;
- 1 парк (сквер).

Найбільше пошкоджених об'єктів в Охтирському (2692 об'єкти) та Сумському районах (1561 об'єкт).

Станом на 19.06.2023 відновлено 1973 пошкоджені об'єкти, або 36,5%.

Бойові дії, які ведуться на території області, завдають шкоду природним екосистемам, спричиняють забруднення атмосферного повітря, земельних, водних, лісових ресурсів, природно-заповідного фонду (станом на 01.06.2023 збитки нараховано по 58 випадкам на суму 2,2 млрд гривень, робота триває).

Піротехнічними підрозділами з початку повномасштабного вторгнення обстежено територію загальною площею 3291 гектар, з них 2104,6 гектара сільськогосподарських угідь; 10,1 гектара підводних ділянок; 282 кілометри автодоріг; 128,9 кілометра залізничних шляхів; 29,5 кілометра ліній електропередач; 35,35 кілометра магістралей газопроводів; 42 об'єкти. Проведено роботи зі знешкодження 8422 одиниць вибухонебезпечних предметів.

З початку військових дій і до цього часу Сумською обласною державною адміністрацією – обласною військовою адміністрацією вживаються заходи, спрямовані на подолання негативних наслідків збройного конфлікту російської федерації проти України, створення безпечного середовища на території регіону та підтримку розвитку економіки в умовах воєнного стану.

Найбільший негативний вплив від війни зазнало населення регіону, особливо прикордонних громад. З метою посилення захисту прикордоння відбувається створення мілітаризованої зони та будівництво фортифікаційних споруд вздовж лінії кордону з російською федерацією. На цей час область вимушена працювати в умовах щоденних обстрілів прикордонних громад й зберігає потенціал для динамічного відновлення після перемоги України у війні. Одним із стратегічних завдань регіональної влади є переселення населення із прикордонної зони на більш безпечні території, а також створення умов для можливого переведення бізнесу для здійснення господарської діяльності на територіях інших громад області.

Незважаючи на масштаби завданих збитків, економіка області вистояла та адаптується до функціонування в умовах війни.

1.2. Опис сценаріїв розвитку

Сценарії розвитку (оптимістичний, реалістичний) містять опис подій щодо соціально-економічного розвитку області, що ґрунтуються на воєнних реаліях, припущеннях та економічних показниках. Точкою відліку реалізації сценаріїв є початок збройної агресії на території України – 24.02.2022. У зв'язку з тривалістю воєнних дій та продовженням їх у 2023 році, та як наслідок найглибшого падіння економіки країни (близько 30%) за підсумками 2022 року, зміни її структури, сценарії розвитку регіону потребували перегляду та уточнення. Тому актуалізовані сценарії базуються на аналізі поточної ситуації, що склалася у 2022-2023 роках, враховують орієнтовні макроекономічні прогнози та вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Проте прогноз розвитку регіону на середньострокову перспективу знаходиться під впливом невизначеності ситуації, яка склалася в умовах збройної агресії російської федерації.

Ці сценарії формують засади подальшого розвитку Сумської області та потребують підвищеної уваги з боку органів місцевого самоврядування, виконавчої влади та держави.

Очікується, що найбільш ймовірним є сценарій розвитку, в якому взяті до уваги такі базові припущення:

- перспективні зміни державного законодавства, направлені на підтримку ключових сфер розвитку економіки;
- стабільність фінансової системи країни;
- відновлення та відбудова енергетичної інфраструктури, забезпечення надійного та безперебійного енергозабезпечення;
- підтримка міжнародних партнерів;
- прийнятий рівень регіональних соціально-економічних показників, що визначають динаміку розвитку Сумщини;
- дієве функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу;
- збільшення повноважень органів місцевого самоврядування та підвищення їх відповідальності за прийняті управлінські рішення, концентрація ресурсів на підпорядкованих територіях;
- належне впровадження Стратегії через реалізацію проєктних ідей відповідно до визначених напрямів.

На підставі офіційних досліджень сьогodнішньої економічної ситуації та прогнозів у питаннях відновлення та розвитку економіки, а також з урахуванням безпекової ситуації в Україні, сформовано сценарну матрицю, яка представляє наступні варіанти розвитку:

Сценарна матриця

Сценарний розвиток подій	Оптимістичний	Реалістичний	Песимістичний
Завершення війни до кінця 2023 року	+	+ Сценарій 1	-
Завершення війни до кінця 2024 року	+	+ Сценарій 2	-
Довготривалий конфлікт	-	+	+

Примітка: розроблялися 2 сценарії, які на нашу думку є найбільш ймовірними.

Оптимістичний сценарій розвитку регіону:

«Завершення війни в короткостроковій перспективі до 6 місяців» (сценарій 1).

Реалізація цього сценарію базується на очікуваних позитивних тенденціях від усіх можливих стратегічних поєднань. Цей сценарій характеризується вливанням в регіон значних коштів від міжнародних донорів, втіленням реформ та впровадженням структурних змін.

Зростання економіки прискориться за умови реалізації масштабного відновлення України, що передбачається у тісній співпраці з міжнародними партнерами.

Очікується активна повоєнна відбудова зруйнованої інфраструктури, що потребуватиме значних інвестицій як з боку міжнародних, приватних інвесторів, так і держа-

ви. Робота буде направлена, перш за все, на відновлення критичної інфраструктури та системної оцінки завданих збитків із затвердженням кошторисної документації. Державна підтримка надаватиметься у рамках програми «Відновлення», за рахунок коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії, державного фонду регіонального розвитку, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проєктування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення тощо.

Тобто інвестиційна діяльність суттєво пожевавлюватиметься на фоні зменшення безпечних ризиків.

За цим сценарієм очікується відновлення економіки швидкими темпами, розвиток високотехнологічних галузей, запровадження інновацій, розширення експорту продукції на ринки країн ЄС.

Реалізація цього сценарію підтримуватиметься продовженням скасування ввізних мит і тарифних квот на експорт з України у країнах Європейського Союзу, роботою щодо пошуку нових «ніш», ринків збуту та повномасштабним залученням донорських організацій/проєктів. Створення чіткої стратегії зовнішньої політики.

Прогнозується відновлення роботи майже всіх промислових підприємств, переорієнтація їх замовлень та ринку збуту, залучення інвестицій у регіон, запровадження інноваційних технологій у виробництво продукції на підприємствах, розбудова альтернативних логістичних маршрутів та повноцінне функціонування морських портів, створення нових робочих місць.

Очікується активізація розвитку малого та середнього бізнесу, що поступово зміщуватиметься зі сфери торгівлі і послуг у сферу високотехнологічного виробництва та наукоємних послуг.

Розпочнеться активне відновлення сільського господарства та харчової промисловості. У галузі рослинництва переважатиме вирощування зернових, зернобобових та технічних сільськогосподарських культур, орієнтованих на внутрішню локальну переробку. Здійснюватиметься вирощування плодово-ягідної продукції, картоплі та овочів шляхом розширення площ для забезпечення внутрішніх потреб та реалізації в інші регіони, підтримання діяльності потужностей з переробки тваринницької продукції та виробництва продуктів харчування, зокрема молока та молочних продуктів.

За цим сценарієм передбачається продовження надання державних грантів, спрямованих на активізацію підприємницької діяльності та створення нових робочих місць, та іншої фінансової підтримки суб'єктам підприємництва за різними напрямками. Зокрема грантів у рамках реалізації проєкту «ЄРобота» на створення власної справи, розширення роботи малого та середнього бізнесу, а також отримання нових навичок для нової кар'єри, зокрема на розвиток будь-якого мікробізнесу, розширення та створення підприємств у сфері переробки, садівництва та тепличного господарства, на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ тощо. Це сприятиме забезпеченню продовольчих потреб регіону, виробництву товарної продукції, створенню нових робочих місць.

Зростатиме роль міжнародної технічної допомоги, що спрямовуватиметься в розвиток мереж транспортного сполучення та просторової інфраструктури, сільського госпо-

дарства та харчової промисловості (у частині впровадження стандартів ЄС), забезпечення енергозбереження та енергоефективності.

Інфляція сповільниться. Соціальні стандарти та зарплати (у всіх сферах) поступово зростатимуть. Посилиться попит на робочу силу за рахунок відновлення роботи підприємств, у тому числі пошкоджених (зруйнованих), зростання самозайнятості (тобто активізації підприємницької діяльності).

Вже на початку 2024 року варто очікувати поліпшення ситуації на ринку праці як у частині зменшення безробіття, так і зростання реальних доходів населення. Це сприятиме поверненню вимушених мігрантів та сприятливо позначиться на споживчий активності.

Очікується зростання валового регіонального продукту (далі – ВРП) за рахунок інвестиційної складової та зростання купівельної спроможності населення; нарощування експорту (експорт буде перевищувати імпорт, але розрив буде невеликим). Слід зазначити, що втрати регіональної економіки у 2022 році не вдасться повністю відновити у 2023–2024 роках.

Територіальні громади, які зазнали істотних, прямих, економічних втрат від військової агресії, отримають значний матеріально-фінансовий ресурс на покращення соціальної та інженерної інфраструктури, що поступово сприятиме відновленню всіх територій та зменшить диспропорції в їх розвитку.

Висновок: зростання регіональної економіки за цим сценарієм очікується у 2023–2024 роках на рівні не менше 5% у 2023 році та близько 10% у 2024 році.

Очікується поступове повернення промислових підприємств до повноцінної роботи (прогнозується відновлення роботи понад 90% підприємств), відновлення сплати податків. За таких умов до кінця 2023 року втрати місцевими бюджетами власного фінансового ресурсу не очікується, виконання затверджених місцевими радами обсягів доходів планується на рівні 100%.

У 2024 році очікується приріст доходів місцевих бюджетів.

У всіх категоріях господарств області в 2023 році оброблятиметься 88% прогнозованих площ до довоєнного періоду, що повністю забезпечить продовольчу потребу регіону та впливатиме на формування товарного фонду для потреб інших регіонів та експорту. Підприємства харчової та переробної промисловості області відновлять свою роботу.

Як наслідок, передбачається покращення показників за переважною більшістю сфер економічної діяльності, що сприятиме поверненню понад 85% працездатного населення, рівень безробіття наблизитиметься до довоєнних показників.

Орієнтовна сума завданих прямих збитків за пошкодженими об'єктами області від воєнних дій росії обліковуватиметься в межах 73 млрд гривень.

За оцінкою, опосередкована сума втрат буде в рази більша.

Сформовано мережу захисних споруд та найпростіших укриттів подвійного призначення.

Реалістичний сценарій розвитку регіону: «Завершення війни до кінця 2024 року» (сценарій 2).

Реалізація цього сценарію характеризується високими безпековими ризиками до кінця 2024 року. У таких умовах регіональна економіка відновлюватиметься повільними темпами. Пришвидшення відновлення економіки очікується наприкінці 2024 року, проте суттєвий негативний вплив справлятиме тривалий період бойових дій.

Реалізацію зазначеного сценарію можна умовно розділити на 3 етапи.

На першому етапі зусилля будуть направлені на відновлення зруйнованих об'єктів соціальної та критичної інфраструктури. Після закінчення активної фази бойових дій буде слідувати максимально точне оцінювання збитків і затвердження проєктно-кошторисних документаций. І ключовим у цьому процесі стане реалізація комплексного плану відновлення та розвитку Сумщини.

У рамках зазначеного сценарію очікується поступове відновлення промислового сектору, зокрема машинобудування та хімічної промисловості. Планується налагодження нових логістичних зв'язків у постачанні та просуванні продукції, виробленої підприємствами Сумщини. Поряд з цим діяльність підприємств, особливо у 2023 році, в основному буде спрямована на збереження поточної виробничої діяльності, штатної чисельності працівників, а не на розширення.

Порушення логістичних шляхів, насамперед обмежене функціонування морських портів (у разі дії лише зернового коридору), не слід очікувати динамічного відновлення показників експортоорієнтованих видів економічної діяльності. Повернення регіональних виробників-експортерів на втрачені зовнішні ринки збуту може бути достатньо повільним.

Внутрішньорегіональна міграція населення через постійні обстріли прикордоння продовжуватиметься протягом 2023–2024 років. Буде розроблено та реалізовуватиметься концепція переселення населення у межах Сумщини. Споживчий попит стримуватиметься через продовження бойових дій. До кінця 2024 року закінчиться війна, люди будуть поступово повертатися в свої домівки. Рівень безробіття поступово скорочуватиметься через адаптацію економіки до функціонування в умовах воєнних дій.

Зростання площ земель забруднених та засмічених вибухонебезпечними предметами, будівництво фортифікаційних споруд, консервація земель у прикордонних територіях області спричинять істотне скорочення посівних площ.

Утримування високих тарифів та цін на енергоносії, зниження цін на основні види продукції рослинництва негативно впливатиме на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств.

Заходи державної та регіональної підтримки спрямовуються на малі форми господарювання в аграрному секторі (фермерські господарства, сімейні фермерські господарства, фізичні особи-підприємці, особисті селянські господарства) за напрямками тваринництва, виробництва органічної продукції, бджільництва, збільшення виробництва нішевих видів продукції, зокрема конопель та продуктів їх переробки.

Розвиток ІТ-індустрії, збереження робочих місць та припинення відтоку висококваліфікованих кадрів з області. Використання сучасних цифрових технологій та рішень при відбудові пошкодженої інфраструктури.

Повноцінне відновлення усіх інституцій в умовах воєнного та повоєнного часу з метою якісного впливу на довготривалий регіональний та місцевий розвиток створить умови реалізації місцевого потенціалу.

Висновок: У разі закінчення після 2024 року проведення воєнних дій на території України до кінця 2024 року очікується стабілізація надходжень до місцевих бюджетів на рівні показників 2022 року без суттєвого їх зростання.

До кінця 2024 року у сільському господарстві зменшуватимуться обсяги та вартість виробленої продукції, збережеться спеціалізація господарюючих суб'єктів, здійснюватиметься підтримка наявної матеріально-технічної бази. Разом з тим зменшаться капітальні видатки та інвестиції. У всіх категоріях господарств області здійснюється обробіток до 75% площ ріллі відносно довоєнного періоду.

Відновлення роботи підприємств харчової та переробної промисловості області до кінця 2024 року очікується на рівні майже 75%, у тому числі потужностей з переробки тваринницької продукції та виробництва продуктів харчування.

У 2024 році промисловий комплекс поступово буде відновлюватися після активної фази збройної агресії та забезпечить збереження до 85% виробничих потужностей. Повернення населення до своїх домівок не буде таким активним як при оптимістичному сценарію у зв'язку з продовженням бойових дій в державі та обстрілами прикордоння, проте до кінця 2024 року очікується повернення в регіон частини мігрантів. Ситуація з безробіттям залишатиметься складною, але урахувавши припинення падіння економіки передбачається покращення ситуації на ринку праці.

Орієнтовна сума завданих прямих збитків по пошкоджених об'єктах області від воєнних дій росії облікуватиметься в межах 100 млрд гривень. За оцінкою, опосередкована сума втрат буде в рази більша.

Сформовано мережу захисних споруд та найпростіших укриттів подвійного призначення.

У 2024 році частка земель, що буде виведена з господарського обороту перевищуватиме показник 2023 року та стане непридатною до використання у виробничій діяльності.

Як наслідок, очікується зростання ВРП після суттєвого падіння у 2022 році, проте воно буде достатньо повільним через масштабність втрат, низьку інвестиційну активність у зв'язку з безпековою складовою, низький рівень повернення мігрантів тощо, зокрема на рівні 2-3% у 2023 році та 5-6% у 2024 році.

Усвідомлюючи та приймаючи до уваги увесь спектр можливих сценаріїв, надалі буде виходити із припущень реалістичного сценарію, реалізація якого створить реальну можливість для поступального відновлення та подальшого динамічного розвитку Сумщини. Проте, завдяки об'єднаним зусиллям зацікавлених сторін: органів влади різних рівнів, міжнародних інституцій, громадськості та бізнесу, є вірогідність наближення сценарію розвитку до оптимістичного. Після 2024 року в умовах масштабного повоєнного відновлення країни передбачається нарощування економічного потенціалу регіону та досягнення рівня довоєнного періоду з одночасним істотним оновленням виробничих потужностей, упровадженням інноваційних технологій та нових технологічних видів продукції.

2. Стратегічне бачення

Бачення Сумщини в середньостроковій перспективі визначене з урахуванням історичних умов розвитку, географічного розташування та соціально-економічного потенціалу.

Україну ще в часи козаччини Європа визнала своїм муром від Великого степу. Сумщина – це простір прикордоння. У часи Київської Русі, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої тут мешкали люди, чийм обов'язком був захист кордону і діяли європейські норми. Зокрема Кролевець і Глинськ мали магдебурзьке право. Під Конотопом відбулась знаменита битва, у якій українська армія під проводом гетьмана Івана Виговського перемогла російську. На землях Сумської області починається безпека Європи.

Проте наш край має не тільки мілітарне забарвлення. Протягом своєї історії на Сумщині неодноразово поставали потужні економічні центри та династії промисловців, діяльність яких ширилась далеко за межами регіону.

Специфіка Сумщини полягає не просто в житті на прикордонні, це фактично «життя на стіні». Тут б'ється серце і Гетьманської України, і Слобожанщини, а глобально – саме тут починається і Україна, і Європа.

Сумщина – це регіон, де важливе можливе.

СУМЩИНА – це прикордонний регіон з багатомістовими європейськими цінностями, з потужною безпековою сферою, що динамічно відновлюється, формуючи передумови для соціально-економічного розвитку, орієнтованого на експорт технологічних продуктів зі значним ступенем локалізації на європейський та світовий ринки, а також з орієнтацією на власні ресурси та місцевих товаровиробників для забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки регіону; інноваційність економіки Сумщини забезпечується відкритістю до амбітних розробкових проєктів та партнерством науки, бізнесу і влади, що дозволяє досягти рівня людського розвитку вищого за середньоукраїнське значення.

У зв'язку зі зміною геополітичної ситуації у світі територія України загалом та територія Сумської області зокрема потребує перепланування і зміни безпекової парадигми в напрямку забезпечення сталого розвитку військової інфраструктури регіону з метою належного захисту як території всієї України, так і запобігання потенційній військовій загрозі з боку російської федерації країнам Європейського Союзу. Трансформація добровольчих формувань у післявоєнний період, враховуючи систему цінностей українського козацтва. Стратегія покликана сприяти формуванню в Сумській області економічного сектору, який працюватиме як на вирішення безпекових завдань, так і для задоволення потреб цивільного населення.

За умови досягнення безпекових гарантій для регіону, відновлення пошкодженої інфраструктури, забезпечення притоку інвестицій та трансфертів з державного бюджету на відновлення роботи підприємств до передвоєнного рівня можна розрахувати на поступове збільшення обсягів надходжень до місцевих бюджетів і, відповідно, підвищення рівня їх фінансової спроможності.

Одним з важливих безпекових аспектів є розірвання історичних зв'язків місцевого бізнесу з російськими та білоруськими активами, особами чи бізнесом.

Відновлення, модернізація та збереження промислового виробництва здійснюватиметься шляхом упровадження інновацій у виробництво та формування нових видів діяльності; зростання продуктивності виробництва; удосконалення методів господарювання; переорієнтації на нові ринки; формування нової логістики.

Очікується зменшення залежності від сировинно-орієнтованого експорту завдяки розвитку виробництва та пропозиції середньо- та високотехнологічних конкурентоспроможних товарів шляхом упровадження ресурсоефективних технологій.

Переорієнтація місцевих промислових виробників (з кінцевим бенефіціарним власником в Україні) на європейські та світові ринки, а також збільшення частки збуту на внутрішніх ринках, зокрема з метою забезпечення гуманітарних потреб. При цьому перевага надаватиметься збереженню та трансформації виробництв над їх релокацією.

Робота підприємств машинобудівного комплексу буде спрямована на виробництво продукції енергетичного машинобудування, атомної енергетики, видобування та переробки вуглеводів, обладнання для хімічного виробництва, продукції для рухомого складу залізничного транспорту, військово-промислового комплексу, сільськогосподарського виробництва. Також робота машинобудівних підприємств буде спрямована на збільшення обсягів виробництва металу та виробів з нього (таких підприємств на території країни залишилось мало). Очікується, що частка реалізованої продукції підприємствами машинобудівного комплексу складатиме 20%.

Також одним із пріоритетів розвитку виробничих підприємств буде залучення зовнішніх інвестицій та технологій. Заохочення інвестицій у галузеві проекти дозволить збільшити додану вартість продукції, створювати нові робочі місця, сприятиме зростанню обсягів промислового виробництва та розширенню асортименту готової продукції. Як результат, регіональна продукція промислового комплексу буде конкурентоспроможною, розширить ринки, зокрема передбачається вихід на нові європейські ринки, ринки Північної Африки та Близького Сходу, Середньої Азії.

У галузі рослинництва переважатиме вирощування зернових, зернобобових та технічних сільськогосподарських культур, зорієнтованих на внутрішньолокальну переробку, у галузі тваринництва – промислове виробництво молока, м'яса великої рогатої худоби та свиней.

Основне завдання полягатиме у відновленні потужностей харчової та переробної промисловості, стимулюванні поглибленої переробки сировинної сільськогосподарської продукції. Очікується налагодження логістики з Європейським Союзом, яка стане фундаментом для економічної інтеграції регіону в європейську економіку. Поступово відновлюватимуться зруйновані та створюватимуться нові потужності з переробки продукції галузей рослинництва (зернових та технічних культур) та тваринництва (м'яса та молока).

Інфраструктура регіонального аграрного ринку передбачатиме створення умов для виробництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції. Створюватимуться регіональні кластери з нішевих напрямів діяльності.

Основою зростання регіональної економіки стане впровадження інноваційних технологій в усі галузі та сфери діяльності регіону. Тому одним з пріоритетних завдань є побудова збалансованої інноваційної економіки на основі співробітництва науки, бізнесу та влади, що забезпечить максимальне використання економічного потенціалу області, а також дозволить створити нові можливості розвитку та здобути переваги в міжнародному конкурентному середовищі. Розвиток виробничої інфраструктури із застосуванням новітніх технологій, їх впровадження у виробництво та поглиблену переробку сільськогосподарської продукції забезпечуватиме внутрішні потреби регіону, країни, конкурентоспроможний експорт, збільшення обсягів наукомісткої продукції як бази для інноваційного розвитку економіки, перехід до ресурсозберігаючої та екологічнобезпечної моделі розвитку.

Хоча промислова та аграрна діяльність, які пов'язані з логістикою, мають певні ризики, а зростання вартості енергоносіїв і, відповідно, транспортних витрат призводить до подорожчання товарної продукції, проте збереження виробничих потужностей в області можливе за рахунок технологій енергозбереження та використання власних паливно-енергетичних ресурсів.

Найстійкіший бізнес у поточних умовах – послуги. У середньостроковій перспективі важливими є розвиток ІТ, медичних та консультаційних послуг.

Людський потенціал визначає зміст сучасних підходів до розвитку Сумщини як прикордонної території, що потребує особливої уваги. Методика розрахунку індексу людського розвитку в Україні затверджена постановою Кабінету Міністрів України.

Показники, що застосовуються для розрахунку індексу регіонального людського розвитку, поділяються на 3 групи: «Довге та здорове життя», «Добробут та гідні умови праці», «Освіта». Слід зазначити, що найкращі показники у 2020 році область мала за напрямом «Освіта». Однак, за більшістю показників Сумщина відставала від середньоукраїнських значень.

Забезпечення сталого людського розвитку є пріоритетним напрямом регіонального розвитку. Тим паче наразі, коли в прикордонних територіях нашої області точиться запекла боротьба. Основною задачею є визначення пріоритетних цілей та проєктів для життя в прикордонних територіях, реалізація яких дозволить стабілізувати показники людського розвитку регіону на довоєнному рівні, а в середньостроковій перспективі покращити їх до рівня вище за середньоукраїнські значення.

Найголовніше питання – повернути людей, які покинули свої домівки та створити умови для безпечного життя населення наближених до кордону територій. Наразі важко повністю цим управляти, але готувати умови для повернення мігрантів можна і треба вже зараз. Зокрема однією із важливих таких умов є: забезпечення робочими місцями; гарантування населенню базових медичних послуг (соціальна медицина), психологічної підтримки та освітніх послуг, а також підтримка закладів культури (музеї, бібліотеки, театри тощо); заохочення соціально відповідального бізнесу; інтеграція внутрішньо переміщених осіб у громади.

Окремим питанням залишається підтримка територіальних громад, наповнення їх бюджетів та координація.

Сумщина як прикордонна прифронтова область потребує від держави підтримки в напрямку соціально-економічного розвитку, зокрема пропонується:

- зменшення податкового навантаження, створення вільної економічної зони із рядом вагомих пільг для підприємств, що розташовані у прикордонних районах з країною-агресором;
- компенсація єдиного соціального внеску для середнього та малого бізнесу, який зареєстрований в області та зберігає/створює робочі місця для місцевого населення;
- істотне державне фінансування оборонних програм області;
- дотації територіальним громадам, які віднесені до зони бойових дій;
- відбудова зруйнованої інфраструктури області;
- державні замовлення на розробку оборонних проєктів (наукові продукти), а також для промислових підприємств, що забезпечують продукцією критичну інфраструктуру держави;
- надання безповоротної фінансової допомоги, виплата репарацій виробничим підприємствам, які зберегли власне виробництво, стимулювання створення нових робочих місць та експортної діяльності.

3. Каталог проєктних ідей

Формулювання стратегічного бачення (візії) Сумської області в середньо-строковій перспективі обумовлене невизначеністю, яка хоча і звужує горизонт планування, проте робить його більш оперативним та гнучким. Саме тому дана Стратегія передбачає реалізацію проєктів, які спрямовані на досягнення стратегічних напрямів, що визначені стратегічним баченням та враховують ризики. Усі проєкти складають єдину систему, тому є взаємоузгодженими, але при цьому автономними, що сприятиме забезпеченню стійкості в досягненні стратегічних напрямів.

Дана Стратегія передбачає реалізацію набору взаємоузгоджених проєктів, що будуть спрямовані на створення сучасного європейського (за своїми цінностями та технологіями) соціально-економічного осередку на північно-східних прикордонних територіях України.

Стратегічне бачення визначає ключові стратегічні напрями, зокрема:

1. «Безпековий регіон» – включає в себе проєктні ідеї, що спрямовані на захист кордону; підтримку територіальної оборони; забезпечення енергетичної безпеки області; створення безпечних умов для життя та ведення підприємницької діяльності; зміцнення соціальної згуртованості; створення належних умов для забезпечення правопорядку в територіальних громадах області;
2. «Промисловий комплекс» – передбачає втілення проєктів щодо: відновлення та створення нових транспортно-логістичної, маркетингової та інженерної інфраструктур; підтримки експорту технологічних продуктів; створення конкурентоспроможного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку промислового комплексу;

3. «Аграрний сектор» – включає проєктні ідеї, направлені на забезпечення продовольчої безпеки регіону з орієнтацією на місцевих товаровиробників; створення логістичної мережі на ринку плодоовочевої та ягідної продукції, розширення сировинної зони плодово-ягідної та овочевої продукції; розвиток мережі міні переробних потужностей продукції галузі рослинництва та тваринництва;
4. «Людський потенціал» – передбачає проєкти, що спрямовані на підвищення тривалості життя та зміцнення здоров'я; покращення доступу населення області до знань, у тому числі зміцнення європейських ціннісних орієнтацій; досягнення гідного рівня життя; інтеграцію професійної та вищої освіти для концентрації потенціалу на базі закладів вищої освіти області з метою затребуваної підготовки фахівців;
5. «Економічні інновації» – включають проєктні ідеї щодо: трансформації економічної діяльності, переходу на засади «зеленої економіки», «децентралізаційної економіки»; створення стимулів для інноваційної діяльності та збільшення кількості робочих місць; заохочення самозайнятих осіб і підприємців інвестувати у стартапи та реалізацію інноваційних проєктів; розвитку приватної ініціативи та підприємництва; експорту послуг; налагодження механізму громадських робіт, спрямованих на потреби населення, відбудову пошкоджених об'єктів інфраструктури; послуг зі складування, сортування та розподілу гуманітарної допомоги, будівництва тимчасового житла для переселенців у районах їх тимчасового розміщення; забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства; підвищення прозорості управлінських рішень та розподілу ресурсів; дерегуляції та демонополізації (мінімізація регуляторного впливу владних інституцій); консультативної, інформаційної та координаційної підтримки бізнесу в процесі його трансформації.

Передбачається створення трирівневої системи управління проєктами у межах даної Стратегії. По-перше, загальна координація проєктної роботи на рівні області покладатиметься на Сумську обласну військову адміністрацію, яка поєднає представників науки, громадськості, бізнесу та влади, Офісу регіонального центру міжнародного співробітництва, а також відповідні експертні групи. Основне завдання полягатиме у забезпеченні ефективного стратегування шляхом формування системи управління змінами на основі комплексного моніторингу розвитку соціально-економічних процесів.

По-друге, функцію Проєктного офісу виконуватиме Агенція регіонального розвитку Сумської області. Дана інституція повинна забезпечити систематизацію та координацію зусиль щодо розробки, відбору, узгодження, просування та реалізації проєктів, спрямованих на досягнення стратегічного бачення Сумщини.

На третьому рівні повинні працювати проєктні команди територіальних громад, провідних компаній, громадські організації та науково-освітні інституції регіону. Вони безпосередньо займатимуться розробкою, актуалізацією та реалізацією проєктів.

Для забезпечення узгодженості та отримання синергетичного ефекту всі проєкти проходитимуть відбір та доопрацювання, виходячи із принципів: безумовного врахування безпекової функції регіону; спрямованості на досягнення змістовних аспектів стратегічного бачення Сумщини; врахування сучасних екологічних вимог; відповідності комп-

лексним планам просторового розвитку громад; проходження попереднього аналізу на предмет економічної ефективності інвестування ресурсів.

Проекти, що включаються до складу каталогу, повинні відповідати безпековій функції регіону, яка виступає підсистемою регіональної економіки та є своєрідним структурним компонентом державної безпеки, що в подальшому сприятиме сталому розвитку території та функціонуванню військової інфраструктури регіону з метою належного захисту як території області, так і всієї України, для запобігання потенційної військової загрози з боку російської федерації.

Також проекти повинні містити шляхи досягнення стратегічного бачення та мати чітке визначення цілей і будуватися на реальних можливостях з огляду на сьогодишні реалії. Аспекти стратегічного бачення повинні враховувати комплекс заходів, що спрямовуватиметься на розв'язання проблем сьогодення, та сприятиме формуванню нового підходу в регіональному розвитку.

Не менш важливим є врахування сучасних екологічних вимог та положень екологічної політики в усіх сферах регіонального розвитку. Проекти повинні відповідати сучасним екологічним підходам. Обов'язковим фактором відновлення економіки має бути екологізація виробництв, а саме врахування національно визначеного внеску в Паризьку хартію з клімату (НОВ2) шляхом декарбонізації та розвитку відновлювальних джерел енергії; запровадження технологій, що дозволять зменшувати обсяги видалених відходів та сприятимуть максимальному використанню як відходів виробництва, так і відходів споживання.

Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади є містобудівною документацією місцевого рівня і забезпечує врахування і взаємозв'язок державних інтересів з інтересами громади та потенційних інвесторів, слугує основою для залучення інвестицій і створює привабливий інвестиційний клімат. У першу чергу, необхідно активізувати роботу щодо забезпечення цим видом містобудівної документації території громад, які розташовані на межі державного кордону України з російською федерацією (15 громад).

Вимогою відбору проектів є проходження попереднього аналізу на предмет економічної ефективності інвестування ресурсів, що дасть можливість створити обґрунтоване комплексне бачення інвестиційної діяльності в умовах сьогодення. Рушійною силою є інвестиційний потенціал та раціональне використання інвестиційних ресурсів. Чітко визначені джерела і напрямки залучення інвестицій є основою нарощування інвестиційного потенціалу, удосконалення його структури та механізму реалізації інвестиційного процесу. Одним із завдань, при відборі проектів, є визначення економічної ефективності вкладення коштів у ту або іншу інвестиційну цінність як елемент інвестиційного процесу, що забезпечить реалізацію бачення Стратегії.

З огляду на воєнний стан та продовження бойових дій, нам видається неможливим використовувати «стандартний» набір показників для вимірювання досягнення цілей у рамках стратегічних напрямків. Поряд з цим вважаємо за необхідне застосовувати кількісні та якісні показники, які дозволяють оцінити результати реалізації проектів.

Міжнародні партнери, починаючи з 24.02.2022, працюють над формуванням пакетів фінансової допомоги, що складається з підтримки наповнення Державного бюджету

України, забезпечення макрофінансової стабільності, утворення фондів з відновлення країни, а також фінансового забезпечення гуманітарних ініціатив. У зв'язку з цим від міжнародних партнерів Сумська область очікує:

- консультативну та експертну підтримку в напрямку впровадження стандартів в інституційній сфері та політиці технічних стандартів;
- впровадження страхових програм для населення та бізнесу;
- грантову підтримку в напрямку розвитку та надання публічних послуг належної якості для населення області;
- інвестиційні проєкти у сфері безпеки;
- відновлення та модернізацію виробництв на основі залучення до глобальних ланцюгів створення доданої вартості, остаточної розробки та виготовлення високотехнологічної продукції.

Відбувається процес адаптації державної регіональної політики та політики відновлення в умовах воєнного стану: зміна правових, організаційних, фінансових та інших механізмів реалізації державної регіональної політики стану країни. Новий документ стратегічного планування формуватиметься виходячи з наявного потенціалу та перспектив спеціалізації територій. Введено функціональні типи територій – території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку, території сталого розвитку (приналежність регіону до певної категорії визначатиме Кабінет Міністрів України).

Ключові положення Стратегії, ідеї, позиції знайдуть своє відображення при розробці стратегічних, програмних документів територіальних громад, галузевих програмних документів регіону та в інших документах стратегічного планування.

Моніторинг за виконанням Стратегії відновлення та розвитку економіки Сумської області на 2022–2024 роки здійснює Сумська обласна військова адміністрація. Хід реалізації проєктних ідей розглядається на відкритих засіданнях представників громадськості, бізнесу та влади, які є експертами у певних сферах стратегічного розвитку Сумщини. За результатами розгляду, у разі потреби, приймається рішення щодо їх актуалізації.

КАТАЛОГ ПРОЄКТНИХ ІДЕЙ

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
Напрямок 1. «БЕЗПЕКОВИЙ РЕГІОН»						
1	Розроблення містобудівної документації місцевого рівня територій громад	2023-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, територіальні громади	Міжнародна грантова допомога, державний та місцевий бюджети 80 млн грн	Забезпечення Збройних Сил України та Служби безпеки України актуальною топографічною зйомкою в системі координат УКС 2000 масштабу 1:10000; визначення заходів щодо прийняття управлінських рішень під час введення надзвичайного та воєнного стану в області. Першочергово забезпечення містобудівною документацією прикордонних громад	Першочергово – розроблення 15 комплексних планів просторового розвитку територій прикордонних громад, потім – решти 36 планів громад
2	Інженерно-фортифікаційне облаштування територій	2023-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, сили безпеки та оборони Сумської області	Державний бюджет 1,5 млрд грн	Підвищення рівня охорони та оборони державного кордону України. Інженерно-фортифікаційне обладнання інфраструктури сил безпеки та оборони	Належне облаштування державного кордону України з розсією
3	Переведення інформації документів Національного архівного фонду України в цифровий формат (забезпечення архівних установ цифровою технікою)	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, Державний архів Сумської області, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування,	Державний бюджет 0,66 млн грн Місцеві бюджети 0,765 млн грн	Забезпечення збереженості та захисту від втрати культурних цінностей, якими є документи Національного архівного фонду. Забезпечення органів влади, місцевого самоврядування копіями документів, необхідних для поставлення на виробництво, експлуатацію і ремонт продукції	Оцифрування 65 тис. справ Національного архівного фонду. Створення страхових копій технічної та проектної документації в кількості 40 тис. аркушів

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
	Створення страхового фонду на технічну та проектну документацію об'єктів культурної спадщини, закладів критичної інфраструктури		підприємства, установи, організації	Державний бюджет 1,24 млн грн Місцеві бюджети 0,04 млн грн кошти власників документів	оборонного, мобілізаційного і господарського призначення, для проведення будівельних, аварійно-рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій та в особливий період	
4	Відновлення, ремонт, реконструкція зруйнованих та/або пошкоджених автомобільних доріг та мостових переходів на автомобільних дорогах загального користування державного і місцевого значення	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Сумській області, ДП «Дороги Сумщини», органи місцевого самоврядування	Державний та місцевий бюджети 10 млрд грн	Забезпечення належної якості та безпеки пасажирських та вантажних перевезень автомобільним транспортом, соціальних, медичних та освітніх послуг	Відновлення, ремонт, реконструкція доріг та мостів
5	Впровадження систем відеонагляду в Сумській області (встановлення на території регіону оглядових, тепловізійних, ПС, на основі штучного інтелекту з функцією глибокого навчання камер відеонагляду)	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, органи місцевого самоврядування	Міжнародна фінансова підтримка 694,4 млн грн Місцеві бюджети 2,4 млн грн	Забезпечення безпеки громадян, виявлення (попередження) та своєчасне реагування на правопорушення, безпеку дорожнього руху, роботу комунальних установ, руху громадського транспорту, відстеження обстановки по населених пунктах, у тому числі місць скопчення людей	Впровадження комплексних систем відеонагляду

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
6	Створення в територіальних громадах поліцейських станцій	2022-2024 роки	Сумська обласна війська адміністрація, Агенція регіонального розвитку Сумської області, територіальні громади	Міжнародна допомога Місцеві бюджети 10,5 млн грн	Створення належних умов для забезпечення правопорядку на території відповідних громад, наближення поліцейських послуг до місцевого населення	Створення 30 поліцейських станцій
7	Забезпечення знешкодження непридатних та заборонених до використання засобів захисту рослин, що зберігаються на території області у незадовільних умовах	2023-2024 роки	Сумська обласна війська адміністрація, територіальні громади	Бюджети усіх рівнів 9,2 млн грн	Ліквідація потенційного джерела забруднення	Знешкодження 93 тонн відходів
8	Створення мережі споруд цивільного захисту та систем оповіщення	2022-2024 роки	Сумська обласна війська адміністрація, оператори критичної інфраструктури, територіальні громади	Міжнародна грантова допомога, бюджети усіх рівнів 360,5 млн грн	Збереження безпечного середовища та забезпечення безпеки життєдіяльності у закладах, освіті, охорони здоров'я, культури	Будівництво нових споруд цивільного захисту та комплексної системи оповіщення населення
9	Приведення та укріплення захисних споруд цивільного захисту (сховищ та протирадіаційних укриттів, найпростіших укриттів) до належного технічного стану	2022-2024 роки	Територіальні громади, районні військові адміністрації, Сумська обласна війська адміністрація	Державний бюджет, грантова допомога, власні кошти підприємств, установ, організації 1,5 млрд грн	Створення умов для збереження життя людини	Облаштування понад 500 споруд цивільного захисту

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектно́ї ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектно́ї ідеї:	
					якісний	кількісний
10	Модернізація систем тепlopостачання, водopостачання та водовідведення	2023-2024 роки	Сумська обласна війська адміністрація, територіальні громади, комунальні підприємства	Бюджети усіх рівнів, міжнародна грантова допомога 2,3 млрд грн	Реновація сфери водopостачання та водовідведення, схем тепlopостачання. Підвищення екологічної безпеки, забезпечення очистки стічних вод і обробка осадів на рівні світових стандартів, застосування новітніх підходів та рішення для реконструкції (модернізації) очисних споруд	Будівництво глибоководних свердловин, модернізація та введення в дію очисних споруд, модернізація та реконструкція котельного обладнання, теплових мереж
11	Розвиток екологічного сучасного електротранспорту – трамваю	2023-2024 роки	Конотопська міська рада, Конотопська районна війська адміністрація, Сумська обласна війська адміністрація	Бюджети усіх рівнів, міжнародна грантова допомога 363,3 млн грн	Оновлення рухомого складу, реконструкція, капітальний ремонт трамвайних колій та контактної мережі	Оновлення 25 трамвайних вагонів, 14 км колій, 12 км контактної мережі
12	Інформаційна безпека	2023 рік	Сумська обласна війська адміністрація; українські оператори мобільного зв'язку; Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення у Сумській області; Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення; ДП «Український державний центр радіо-	Бюджети усіх рівнів 59,1 млн грн	Якісне покриття телерадіосигналом і мобільним зв'язком прикордонних територій області	Встановлення 5 передавачів цифрової телемережі МХ - 7; будівництво 2 додаткових висотних споруд; відновлення на прикордонних територіях аналогового телевізійного мовлення; встановлення 7 нових FM-передавачів; фізичний захист

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектною ідеєю	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектною ідеєю:	
					якісний	кількісний
13	Комплексний розвиток тилових територій області	2023-2024 роки	частоту; ТОВ «Зеонбуд»; територіальні громади Районні військові адміністрації, територіальні громади, що найбільш віддалені від кордону, підприємства, установи, організації, зацікавлені сторони	Державний бюджет, інвестиційні кошти, грантові кошти, міжнародна технічна допомога 7,8 млрд грн	Збереження виробничого потенціалу, розвиток аграрного сектору, підвищення ефективності використання ресурсів району. Створення й утворення єдиного економічного простору і забезпечення організаційних основ розвитку	Створення та розвиток індустріальних парків; формування житлового фонду для внутрішньо переміщених осіб; створення інфраструктури для управління відходами; встановлення сонячних електростанцій; створення теплиць; будівництво овочесховищ, мініцехів з переробки продукції рослинництва та тваринництва
Напрямок 2. «ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС»						
1	Створення конкурентоспроможного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку машинобудівного комплексу	2022-2024 роки	Громадська спілка «Сумський машинобудівний кластер енергетичного обладнання», Сумська обласна військова адміністрація,	Інвестиційні кошти, кредитні кошти, власні кошти підприємств 3 млрд грн	Підвищення конкурентоспроможності промислової продукції, інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій; залучення підприємств сфери машинобудування Сумської області до виконання	8 підприємств машинобудівного комплексу створять конкурентоспроможне виробництво; створення спільної дослідної та

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
2	Створення та організація роботи «Регіонального центру енергоефективності та енергоменеджменту», реалізація таких проєктів	2023-2024 роки	Сумський державний університет, Громадська спілка «Сумський машинобудівний кластер енергетичного обладнання», територіальні громади	Міжнародна грантова допомога, бюджетні усіх рівнів 12 млн грн	робіт з модернізації підприємств критичної інфраструктури, поставлення обладнання, комплектуючих та запасних частин; розбудова та модернізація локальних ливарних та ковальсько-пресувальних виробництв; логістична кооперація з експортно-імпоротною діяльністю; забезпечення синхронно-ресурсної безпеки машинобудівного комплексу	метрологічної лабораторії; локалізація виробництва імпортованого промислового обладнання на рівні не менше 20%
					Реалізація державної політики у сфері енергозбереження, створення системи енергетичного менеджменту Сумської області, перш за все, для бюджетних установ (підприємств, організацій). Інформаційно-методичне забезпечення впровадження перспективних науково-технічних проєктів у сфері енергоефективних технологій, надання послуг з визначення та сертифікації енергетичної ефективності будівель, професійної атестації енергоаудиторів	Річне зменшення споживання енергетичних ресурсів підприємствами, бюджетними установами: газ, теплова енергія – на рівні 15%, електроенергія – на рівні 10%

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
3	Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, промислові підприємства, заклади вищої освіти	Інвестиційні кошти, кредитні кошти, власні кошти підприємств 35 млн грн	Упровадження інноваційних розробок на підприємствах області. Зростання обсягів виробництва інноваційної продукції	Упровадження інновацій на 20 підприємствах
4	Створення потужностей по знешкодженню (утилізації) медичних відходів на території Сумської області	2023-2024 роки	Регіональний план управління відходами на території Сумської області до 2030 року, зацікавлені сторони	Кошти приватних підприємств 18 млн грн	Упорядкування системи поводження з небезпечними відходами (медичні відходи є небезпечними, включені до Жовтого переліку); недопущення виникнення потенційних джерел забруднення навколишнього середовища. Створення робочих місць. Екологічно безпечне збирання та передача на знешкодження 100% утворених в лікарняних закладах області медичних відходів	Створення 1 підприємства (до 40 нових робочих місць)
5	Розбудова інфраструктури поводження з побутовими відходами на території області відповідно до заходів, визначених проектом регіонального плану управління відходами	2022-2024 роки	Регіональний план управління відходами на території Сумської області до 2030 року; Сумська обласна військова адміністрація, територіальні громади, громадські організації	Бюджети усіх рівнів, інвестиційні кошти, грантові кошти 2,2 млрд грн	Забезпечення сталого управління відходами; вирішення наявних та попередження виникнення нових проблем, що мають відношення до сфери управління відходами, у тому числі пов'язаних з негативним впливом на довкілля; будівництво сміттєпереробного заводу	Будівництво 7 сміттєпереражувальних станцій та сміттєсортувальних ліній, 2 об'єктів поглибленого оброблення побутових відходів. Створення 10 об'єктів біологічного оброблення відходів

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
6	Створення на базі ДП «Сумистандарт-метрологія» інноваційного центру метрологічного забезпечення випуску конкурентоспроможної промислової продукції на підприємствах Сумської області та забезпечення метрологічного контролю шляхом повірки та калібрування обладнання АЗС	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, ДП «Сумистандарт-метрологія», громадська спілка «Сумський машинобудівний кластер енергетичного обладнання», промислові підприємства, територіальні громади, мережа АЗС Сумської області	Міжнародна грантова допомога, інвестиційні кошти, власні кошти підприємств, власні кошти АЗС 405 млн грн	Підвищення якості та конкурентоспроможності промислової продукції, інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій. Суттєве зменшення соціальної напруги відносно кількісних характеристик пального на АЗС; захист репутації АЗС шляхом повірки, а потім опломбування обладнання АЗС	Упровадження інновацій на 20 підприємствах. Охоплення контролем 100 АЗС області
7	Будівництво електростанцій на основі відновлювальних джерел енергії	2024 рік	Територіальні громади, районні військові адміністрації, інвестори, підприємства, установи, організації	Інвестиційні кошти 192,5 млн грн	Перетворення відновлювальної енергії на електричну; забезпечення стабільної подачі електричної енергії підприємствам, установам, організаціям області в ході їх основної діяльності та при умові розширення потужностей; економія коштів при сплаті за електричну енергію (вартість менша, ніж АТ «Сумиобленерго»); інвестування в альтернативну енергетику; забезпечення енергонезалежності регіону шляхом Упровадження відновлювальних джерел енергії; зниження споживання енергоресурсів	Будівництво 1 станції. Збільшення частки відновлювальних джерел електроенергії в регіоні

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
8	Модернізація існуючих та будівництво нових виробництв у сфері легкої промисловості	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, територіальні громади, районні військові адміністрації, інвестори, підприємства легкої промисловості	Державний бюджет, міжнародна допомога, кредитні ресурси, власні кошти інвесторів та підприємств 150 млн грн	Підтримка місцевих виробників, виготовлення продукції з високою доданою вартістю. Виробництво конкурентоспроможної готової продукції широкого асортименту. Виробництво тканини (волокно з технічних конопель). Переробка технічних конопель	Модернізація 5 підприємств
9	Модернізація виробництв з будівельних матеріалів	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, територіальні громади, районні військові адміністрації, інвестори, підприємства будівельної галузі	Державний бюджет, міжнародна допомога, кредитні ресурси, власні кошти інвесторів та підприємств 170 млн грн	Виробництво будівельних матеріалів для різних видів будівництва. Підтримка регіональних виробників, виготовлення продукції з високою доданою вартістю. Переробка українських конопель та льону в теплоізолявальний та стіновий матеріал (костробетон). Розконсервування існуючих потужностей	Створення та модернізація будівельних підприємств
10	Облаштування та розвиток індустріальних (промислових) парків на території області	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, міські територіальні громади, Агенція регіонального розвитку Сумської області, підприємства, установи, організації	Міжнародна грантова допомога, бюджетні кошти інвесторів 144 млн грн	Створення належної соціально-побутової, транспортної та комунальної інфраструктури. Формування сприятливого інвестиційного клімату, просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей регіону. Підвищення рівня інвестиційної привабливості. Зростання надходжень до місцевих бюджетів. Створення нових робочих місць	Реалізація 5 проектів з розвитку інженерно-транспортної та логістичної інфраструктури

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
11	Формування кластерної моделі управління економічним розвитком регіону в кризових умовах	2022-2023 роки	Агенція регіонального розвитку в Сумській області, Сумська обласна військова адміністрація, територіальні громади, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка	Міжнародна грантова допомога, бюджетні усіх рівнів 6 млн грн	Вирішення регіональних проблем та кризових ситуацій соціально-економічного розвитку, робота та впровадження напрямів та механізмів регіонального розвитку. Створення дієвих та активних програм з навчання фахівців різних сфер сучасним методам організації, управління та підвищення ефективності регіональних компаній. Запровадження інноваційної системи моніторингу, аналітики та оцінки соціально-економічної ситуації в області	Створення 3 кластерів управління регіональним розвитком
Напрям 3. «АГРАРНИЙ СЕКТОР»						
1	Створення логістичної інфраструктури на ринку плодовоовочевої та ягідної продукції, розширення площ вирощування плодово-ягідних та овочевих культур	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади, громадські організації, Агенція регіонального розвитку Сумської області	Міжнародна та державна грантова допомога 1,5 млрд грн	Розширення площ плодового – ягідних та овочевих культур; організація заготівлі лікарських рослин, меду, забезпечення потреб регіонального ринку продукцією місцевого виробництва, наповнення внутрішнього ринку та формування товарних партій для експорту. Загальна річна потужність – до 100 тис. тонн зі спеціалізації первинного оброблення та формування товарних партій плодової, овочевої продукції, лікарських рослин,	Створення 7 аграрних логістичних центрів

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектною ідеєю	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектною ідеєю:	
					якісний	кількісний
1					продукції бджільництва. Розширення асортименту продукції за рахунок диверсифікації напрямів діяльності місцевих товаро-виробників, у тому числі особистих селянських господарств	
2	Розвиток мережі міні переробних потужностей продукції рослинництва; розширення посівних площ нішевих культур, зокрема круп'яних (гречка, кіноа, овес голозерний) та олійних (гірчиця сиза, льон олійний, конопля, гарбузи); відновлення роботи, будівництво (реконструкція) потужностей з переробки ненаркотичних конопель	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади, громадські організації, Агенція регіонального розвитку Сумської області	Міжнародна та державна грантова допомога 28,4 млн грн	Збільшення обсягів виробництва борошна, олії, крупи, комбікормів, підвищення конкурентоспроможності продукції, зростання добробуту сільського населення	Відновлення роботи 18 міні переробних потужностей, будівництво – 7. Розширення посівних площ ненаркотичних конопель
3	Створення продукції з доданням вартості на регіональному ринку молока та молочної продукції	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади, Сумський національний аграрний університет	Міжнародна грантова допомога, обласні та місцеві бюджети 48 млн грн	Підвищення конкурентоспроможності, збільшення обсягів переробки молока, зокрема за рахунок активного впровадження інноваційних технологій, підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення їх асортименту, створення умов здорової конкуренції на регіональному ринку	Створення 6 комунальних підприємств з переробки молока
4	Модернізація підприємства з поглибленої переробки лісосировинної продукції, відновлення потужностей та	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації,	Міжнародна та державна грантова допомога	Модернізація деревопереробних потужностей, меблевого виробництва, підвищення якості продукції переробки лісо-	Модернізовано 1 підприємство з поглибленої переробки

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектно́ї ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектно́ї ідеї:	
					якісний	кількісний
	створення на їх базі інноваційних комплексів з поглибленої переробки лісосировини		територіальні громади, лісгосподарські підприємства регіону	5,6 млн грн	деревини, а саме: ділової деревини, що використовується в лісопильні, фанерному, тарному та целюлозному виробництві, будівництві	лісосировинної продукції
5	Розширення сфери акредитації ДП «Сумистандартметрологія» позачасниками безпечності та якості сільськогосподарських культур та продукції згідно з вимогами європейських стандартів, впровадження та сертифікація систем управління безпечністю харчової продукції та сировини на підприємствах агропромислового комплексу	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади, лісгосподарські підприємства регіону	Міжнародна грантова допомога, інвестиції, власні кошти підприємств	Підвищення якості та конкурентоспроможності агропромислової продукції, розширення експортних можливостей підприємств. Забезпечення населення безпечними продуктами харчування. Проведення досліджень мікробіологічних показників продукції агропромислових підприємств	Надання послуг 150 агропідприємствам
6	Створення екоіндустріального парку на базі індустріального парку ПАТРІОТ, місто Суми	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, Національний координатор проєкту UNIDO «Глобальна програма еко-індустріальних парків в Україні: реалізація на місцевому рівні» (GEIPR-Україна)	Міжнародний проєкт технічної допомоги «Глобальна програма еко-індустріальних парків в Україні: реалізація на місцевому рівні» (UNIDO, за підтримки Уряду Швейцарії)	Створення платформи для розвитку поглибленої переробки відповідно принципам European Green Deal. Подання пропозицій змін до чинного законодавства, що виключають процеси переробки технічних конопель з переліку обмежень щодо дозволених видів економічної діяльності в індустріальних парках. Створення відділу ЕІП, впровадження заходів, у відповідності до міжнародних рамоквих положень з екоіндустріальних парків (у тому числі, впровадження системи	Створено еко-індустріальний парк на базі індустріального парку ПАТРІОТ

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектною ідеєю	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектною ідеєю:	
					якісний	кількісний
6				35 млн грн	енергоменеджменту на підприємстві, визначення стратегії щодо впровадження енергоефективних, ресурсоефективних та інших рішень)	
Напрямок 4. «ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ»						
1	Інтеграція професійної та вищої аграрної освіти для населення та бізнесу з метою розвитку сільських територій на базі Сумського національного аграрного університету	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, Сумський національний аграрний університет	Бюджети усіх рівнів 100 млн грн	Заповнення робочих місць, що вивільнилися в результаті мобілізації. Підготовка із залученням сучасної техніки висококваліфікованих фахівців для агропромислового комплексу регіону	Підготовка висококваліфікованих працівників
2	Розроблення механізмів із забезпечення населення області та внутрішньо переміщених осіб регіону житлом (виділення землі, часткова грошова компенсація на купівлю чи будівництво житла, створення фонду житла для тимчасового проживання – швидкокомпоновані, контейнерні чи модульні містечка), у тому числі евакуйованих з 5 км зони	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади, Агенція регіонального розвитку Сумської області	Бюджети усіх рівнів, міжнародна грантова допомога, інвестиційні кошти 11 млрд грн	Розроблення механізмів забезпечення населення області та внутрішньо переміщених осіб житлом та їх інтеграція, включаючи проекти реалізації професійного потенціалу таких осіб	Забезпечення 15 тис. сімей житлом, у тому числі 7,5 тис. сімей квартирами або будинками; 7,5 тис. сімей – модульними будинками
3	Навчання населення навичкам для започаткування власної справи, у тому числі в рамках урядової програми «Робота	2022-2024 роки	Агенція регіонального розвитку Сумської області, Сумська торговельно-промислова палата, Центр інформаційної підтримки бізнесу	Грантові кошти 100 млн грн	Підтримка державою осіб, що мають бізнес-план і тверді наміри розпочати власну справу (будь-який мікро бізнес: пошив одягу та взуття, хімічистка, сервісний чи ремонтний центр, СТО, монтажні роботи тощо)	Проведено навчання 200 осіб; надання мікрогрантів 400 особам

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
4	Розроблення та промоція туристичних маршрутів, присвячених героїчній обороні Сумщини	2023-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, територіальні громади	Грантова допомога, організація донори, державний та місцевий бюджети 3 млн грн	Формування культури пам'яті та увічнення пам'яті Героїв, які обороняли Сумщину, через просування культурно-історичного маршруту. Промоція Сумщини, її туристичного, історико-культурного та рекреаційного потенціалу. Збільшення потоку туристів, у тому числі з інших країн. Збільшення надходжень до місцевих бюджетів, що сприятиме відновленню пошкоджених об'єктів туристичної інфраструктури. Розвиток туристичної інфраструктури	Створення 3 мобільних виставкових експозицій, створення регіонального культурно-історичного маршруту
5	Створення медично-туристичного кластеру на базі медичних закладів області та туристичних фірм	2023-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, медично-туристичний кластер, медичні заклади області, туристичні фірми, теле-радіокомпанії, ІТ компанії, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка	Бюджети усіх рівнів, гранти, інвестиції 3 млн грн	Розвиток медичного туризму. Організація отримання кваліфікованої медичної допомоги. Створення умов для оздоровлення та лікування населення	Охоплення медичними послугами 120 тис. осіб

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
6	Розробка Web-додатку «Безбар'єрна Сумщина в смартфоні»	2023-2024 роки	Сумська обласна війська адміністрація, територіальні громади	Грантова допомога, організація – донори, державний та місцевий бюджети 2,5 млн грн	Збереження та відтворення історико-культурної спадщини, використання технологій доповненої реальності при проведенні екскурсій, віртуалізації музейних експозицій є актуальним, адже саме за допомогою цих технологій вдалося відновити хоча б у віртуальній реальності зруйновані історичні об'єкти, спалені, розбиті та вкрадені цінності нашого народу. Коли у подорожуючого з'явиться можливість знайти всю інформацію в одному додатку, а ще й одразу забронювати, це буде слугувати магнітом для області, також буде підтримка та популяризація бізнесу, кооперування туристичних операторів в єдину систему, розміщення офіційних подій та заходів, надання рекомендацій туристам щодо безпеки в регіоні, залучення та розвитку туризму у громадах	Оцифрування 500 туристичних об'єктів, створення web-додатку
7	Відновлення та капітальний ремонт житлових будинків, закладів охорони здоров'я, освіти, реконструкція об'єктів інфраструктури, будівель, споруд, зовнішніх мереж та прилеглої	2023-2024 роки	Сумська обласна війська адміністрація, Тростянецька міська територіальна громада,	Кошти фонду ліквідації наслідків збройної агресії та інші	Відновлення об'єктів житлової, громадської, інженерної, дорожньо-транспортної інфраструктури територіальної громади із створенням нових публічних	Здійснено капітальний ремонт 2 житлових багатопверхових будинків, будівель закладу охорони

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
	території площі у місті Тростянець Сумської області в рамках експериментального проекту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації		територіальна громада, Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Сумській області	не заборонені законодавством джерела 806,2 млн грн	просторів та забезпеченням їх сталості, стійкості та інклюзії	здоров'я, освіти; введено в експлуатацію 24 об'єкти будівництва (реконструкція об'єктів інфраструктури, будівель, споруд, зовнішніх мереж та прилеглої території площі міста Тростянець Сумської області)
Напрям 5. «ЕКОНОМІЧНІ ІННОВАЦІЇ»						
1	Застосування фінансових стимулів розвитку прикордонних територій шляхом залучення міжнародних і внутрішніх інвестицій та технічної допомоги, застосування податкових пільг, пільгового кредитування та страхування	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, Агенція регіонального розвитку Сумської області, КУ «Сумський обласний фонд підтримки підприємництва» Сумської обласної ради	Державний бюджет, кошти міжнародних донорів 110,3 млн грн	Пожвавлення економічної активності, відновлення та збільшення економічного потенціалу області, створення додаткових робочих місць, відновлення виробничої, транспортної, соціальної та іншої інфраструктури області і, як результат, збільшення обсягу надходжень до місцевих бюджетів	ВРП: 2022 рік - стабілізація рівня падіння економіки у межах 30%; 2023 рік – збільшення обсягу на 2-3%; 2024 рік – збільшення обсягу на 5-6%. Збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів з розрахунку 17,4 тис. грн на рік з кожного новоствореного робочого місця. Зменшення у 2 рази податкового навантаження

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
2	Підвищення рівня конкурентоспроможності місцевих бюджетів шляхом розвитку міжмуниципального співробітництва громад, запровадження спрощеного механізму випуску муніципальних облигацій для постраждалих територій та зміни механізму розподілу державного бюджету між регіонами і суб'єктами місцевого самоврядування	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, Агенція регіонального розвитку Сумської області	Державний бюджет, кошти міжнародних донорів, кошти населення 12,6 млрд грн	Створення додаткових джерел фінансування проєктів з відродження та сталого розвитку соціально-культурної сфери міст і селищ, що постраждали внаслідок бойових дій, як мотивація для повернення населення в містя постійного проживання	Відновлення повноцінного функціонування 100% закладів бюджетної сфери та підвищення рівня надання соціальних послуг
3	Розвиток мережі Центрів надання адміністративних послуг, збільшення частки послуг, що можуть надаватись online	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади	Державний та місцевий бюджет, кошти міжнародних донорів 70 млн грн	Підвищення рівня задоволеності юридичних і фізичних осіб якістю надання адміністративних послуг. Збільшення кількості послуг, що надаються ЦНАП, розширення мережі ЦНАП	Впровадження 10 нових послуг. Відкриття 18 нових ЦНАП
4	Розвиток та поширення мережі фіксованого широкопasmового доступу до мережі Інтернет із швидкістю не менше 100 Мбіт/с	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади	Державний та місцевий бюджет, кошти міжнародних донорів 40 млн грн	Забезпечення доступу до Інтернету як транспортної системи для надання послуг (інформаційних, освітніх, зв'язку, електронної комерції). Збільшення кількості населених пунктів з наявними закладами соціальної інфраструктури, що мають фіксований широкосмуговий доступ до мережі Інтернет зі швидкістю не менше 100 Мбіт/с	100% населених пунктів з наявними закладами соціальної інфраструктури

№ з.п.	Проектна ідея	Термін виконання	Організаційне забезпечення проектної ідеї	Джерела та обсяги фінансування	Очікувані результати реалізації проектної ідеї:	
					якісний	кількісний
5	Запровадження інноваційних технологій у системі управління розвитком міст на засадах концепції розумного міста (Smart City)	2022-2024 роки	Сумська обласна військова адміністрація, районні військові адміністрації, територіальні громади	Державний та місцевий бюджети, кошти міжнародних донорів	Впровадження проектів Smart City, скорочення управлінських витрат, підвищення прозорості та якості управління	Впровадження у 5 населених пунктах області
6	Створення бізнес-штабу на базі Сумської торгово-промислової палати	2022-2024 роки	Сумська торгово-промислова палата	50 млн грн Бюджети усіх рівнів, інвестиційні кошти 1 млн грн	Збір та обробка запитів про потреби бізнесу, інформування бізнесу про можливості розвитку підприємництва, пошук грантових можливостей для розвитку підприємництва, консультації за участю підприємців, бізнес-асоціацій, громадських організацій, наукових установ, територіальних громад, органів влади	Створення 1 бізнес-штабу та 1 комунікаційної групи
7	Формування мережі регіональних полюсів зростання, підвищення спроможності міста Суми як обласного центру – центру залучення інвестицій та інновацій у розвиток області	2023-2024 роки	Міські територіальні громади, районні військові адміністрації, Агенція регіонального розвитку Сумської області	Місцеві бюджети, грантова допомога 30 млн грн	Створення ефективної мережі міжнародних партнерств, що дозволить залучити інвестиції та інновації. Підвищення готовності міських інституцій до залучення технологічних інновацій. Формування інформаційної системи, що включатиме в себе інвестиційні паспорти по об'єктах нерухомості та ділянках на продаж	Створення 3 полюсів зростання, залучення 6 пакетів інвестицій

Сумська
обласна державна
адміністрація

Сумська
обласна військова
адміністрація